

www.dereta.rs

Biblioteka
XX vek

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
Juan Rulfo
PEDRO PÁRAMO
EL LLANO EN LLAMAS

EL LLANO EN LLAMAS: © Juan Rulfo, 1953, and Heirs of Juan Rulfo.

PEDRO PÁRAMO: © Juan Rulfo, 1955, and Heirs of Juan Rulfo.

Copyright © ovog izdanja dela *DERETA doo*

HUAN RULFO

PEDRO PARAMO

DOLINA U PLAMENU

Prevod sa španskog
Radoje Tatić
Gordana Ćirjanić

Beograd
2017.
DERETA

HUAN RULFO I ZAČARANI KRUG ISTORIJE

Čuveni meksički filozof Alfonso Reyes napisao je jednom prilikom da je hispanoamerička kultura kasno stigla na svetsku scenu i da, kao gost koji je zakasnio na banket, biva primorana da preskače etape u razvoju. I zaista, još od sticanja nezavisnosti latinoameričkih država u XIX veku vidimo prisutnu ambiciju da se latinoamerička umetnost priključi svetskoj kulturi na ravnopravnoj osnovi, ali da se etape u razvoju ne podudaraju sa onima u evropskoj književnosti. Zadatak nije nimalo jednostavan ako se ima u vidu da, kada piše za lokalnu publiku, latinoamerički pisac nije zanimljiv za čitaoce iz sveta, a ako piše prihvatajući tendencije savremene svetske književnosti, često biva nerazumljiv domaćoj publici.

Dolina u plamenu

Huan Rulfo, meksički pisac, poseban je fenomen. Bilo mu je dovoljno da napiše jedan roman i jednu zbirku pripovedaka, pa da bude svrstan među najpoznatije meksičke autore na svetu, preveden na brojne jezike, i da se

afirmiše kao izvanredan pripovedač. Počeo je sa pripovetkama koje se danas nalaze u zbirci *Dolina u plamenu*: „Dodelili su nam zemlju” i „Kaži im da me ne ubiju!”, objavljenim 1945. u časopisu *Amerika*. To je dovelo do zbirke od sedamnaest pripovedaka, koje se u ovom izdanju pojavljuju zajedno sa romanom *Pedro Paramo*.

Osnovna preokupacija pisca je selo i težak život njegovih žitelja, što se najbolje vidi u pripovetkama „Luvina” i „Dodelili su nam zemlju”, u kojima se govori o neplodnoj zemlji koja je podeljena domorocima posle revolucije i agrarne reforme. To nije samo proza o frustraciji indijanskog stanovništva, o tragičnoj sudbini života na meksičkom selu, o beznađu, već je to ujedno i priča o neuspesima revolucije, čiji je glavni cilj, između ostalog, bila agrarna reforma. Pripovedajući u prvom i trećem licu, Rulfo gradi likove koji žive u siromaštvu i, suočeni s tragičnom bedom, stalno nostalgичno razmišljaju o prošlosti. Pišući o problematici sela, Huan Rulfo među prvima u Latinskoj Americi pribegava stvaranju atmosfere mita i legende i tako se afirmiše kao jedan od prvih pisaca magičnog realizma, termina koji je ušao u istoriju hispanoameričke književnosti upravo pojavom dela Huana Rulfa, Migela Anhela Asturijasa i Gabrijela Garsije Markesa, da pomenemo neke od najznačajnijih. Mada je u stručnoj literaturi teško naći usaglašene definicije ovog pojma, koji se često brka i sa fantastičnom književnošću, čitajući dela ovih autora, nedvosmisleno uočavamo jedan drugačiji pogled na svet, odnos prema stvarnosti i poimanje književnog stvaralaštva. Kao što kaže Lusila Ines Mena: „... ono što se najčešće naziva magičnim realizmom sastoji se iz izvesnog prodora u stvarnost od strane pojedinih autora,

čime njihov pogled na svet postaje dublji, složeniji i poetičniji. Taj prodor u stvarnost uslovljava njeno razbijanje i tada nam se javlja ne samo čulni i objektivni vid stvari već i njihova skrivena, dvosmislena i tajanstvena strana."¹

Promene perspektive posmatranja stvarnosti, introspekcija i monolozi čine jednu od bitnih karakteristika Rulfove proze. Jezik njegovih priča je narodni jezik seljaka Haliska, s kratkim rečenicama, malim brojem prideva, precizan i izražajan.

U vreme kada su objavljene pripovetke u Meksiku su mišljenja o revoluciji bila podeljena. Jedni smatraju da je uspela da preobrazi državu i pokrene je na putu ka modernoj zemlji, dok drugi sagledavaju njene neuspehe. Rulfovo delo teži da pokaže stvarnost u kojoj živi meksički seljak, njegove egzistencijalne teskobe kao konkretan ishod revolucije. Autor nam ne pripoveda događaje iz nje, već prikazuje ljude, konkretne Meksikance, suočene sa istorijom svoje zemlje, koja je tako jalova, sušta suprotnost idealima kojima su težile vođe kao što je bio Emilijano Sapata. Spaljena sela, razaranje radi razaranja i međusobni sukobi siromašnih objašnjavaju nam taj neodređeni prostor, „ovde” i „onde”, mešanje prošlosti i sadašnjosti toliko prisutnih u Rulfovoj prozi. Prostornost i temporalnost poriču se tako što se insistira na njima, ponavljanjem. Određeno mesto ili vreme nisu bitni jer se ništa ne menja ma koliko vreme proticalo a mesta se međusobno razlikovala:

---

1 L. I. Mena, „Hacia una formulación teórica del realismo mágico”, *Bulletin Hispanique*, Bordeaux, br. 3–4, vol. XVII, juli/decembar 1975, str. 400.

„Bilo je prošlo otprilike osam meseci otkako smo živeli pritajeni u skrovištu kanjona Tosin, tamo gde se reka Armerija zavlači na duge sate pre nego što će se strmoglaviti prema obali. Čekali smo da prođu godine...” („Dolina u plamenu”).

Protagonisti su obični ljudi koji govore jezikom meksičkog seljaka, ali koji, kao i svi ostali, doživljavaju teskobu uništavanja svega u šta veruju. Iz te sinteze lokalnog i univerzalnog proističe vrednost Rulfovog dela, sa zajedničkim nitima koje se provlače kroz njegovu prozu: nemogućnost da se izbegne unapred zacrtana sudbina, svest o krivici, besmisleni rat i oružani sukobi. Protagonisti žive pomireni sa sudbinom, između nade i beznađa, i posmatraju kako im propadaju iluzije.

Iz navedenog se jasno vidi u kojoj meri Rulfova slika meksičkog sela pripada jednom začaranom krugu istorije koja se ponavlja i koja stagnira. Pojedini autori smatraju pripovetke crticama koje će omogućiti da se sklopi jedna složenija slika, mozaik u romanu *Pedro Paramo*. Komala je mitsko naselje u kome, kao feudalni gospodar, vlada Pedro Paramo. Špansko krvavo osvajanje, koje će kasnije formirati meksičko društvo, neminovno je dovelo do toga da nasilje postane deo svakodnevnog života. Kao da je Rulfo video budućnost Meksika, u kom i danas sukob vlasti sa narko-kartelima svakodnevno odnosi žrtve.

Istoričari književnosti su saglasni u oceni da je u prvim etapama razvoja hispanoameričkog romana prevladao ruralni element. Pisac je osećao obavezu da opiše predeo u kom se odigrava radnja znajući da evropski čitalac nema predstavu o američkim pejzažima, a večna borba

čoveka u unapred izgubljenoj bici s prirodom navela je Karlosa Fuentesa da, u svom briljantnom eseju o novom hispanoameričkom romanu, citirajući poslednju rečenicu romana Eustasija Rivere *Vrtlog*, zaključiti: „Progutala ih je džungla!”

Pedro Paramo

Dva meksička pisca preokrenuli su tokove razvojne linije romana u Hispanskoj Americi, i to ne toliko tematski koliko u strukturi, ritmu i tonu pripovedanja, kao i uvođenjem atmosfere mita u prozu. To su Agustin Janjes s romanom *Pred oluju* (*Al filo del agua*) i Huan Rulfo s romanom *Pedro Paramo*.

Još na samom početku Rulfo nas opčinjava opsesivnom atmosferom, tonom pripovedanja, ritmom rečenice i mitskim likovima: „Došao sam u Komalu jer mi rekoše da tu živi moj otac, izvesni Pedro Paramo.”

Redak je slučaj u istoriji književnosti da je jedan autor napisao tako malo, a da je svojim delom u toj meri obeležio latinoameričku i svetsku književnost. Rulfo je dobitnik meksičke Nacionalne nagrade za književnost 1970. i najprestižnije nagrade za književnost na španskom jeziku „Servantes” 1985. Roman je preveden na trideset jezika, prema podacima koje saopštava Zadužbina „Rulfo”.

Gabrijel Garsija Markes je rekao da je *Pedro Paramo* najlepší roman koji je ikada napisan na kastiljanskom jeziku. Borhes je 1985. zapisao da je *Pedro Paramo* jedan od najboljih romana hispanskog jezika, pa čak i književnosti

uopšte. A Suzan Sontag je 1994. pisala da je ovaj roman ne samo remek-delo svetske književnosti već i jedna od najuticajnijih knjiga XX veka.

Glavni junak, Huan Presijado, ispunjavajući majci na samrtni poslednju želju, kreće u potragu za ocem, koga nikad nije upoznao, zaputivši se u selo u kojem je ovaj navodno glavni gazda ili *kasike*. I već prilikom prvog susreta s goničem mazgi saznajemo da su svi oni u Komali u stvari sinovi Pedra Parama.

Komala je napušteno mesto. Tamo više nema živih, uključujući i samog Pedra Parama. Potraga za ocem se pretvara u metaforu s višestrukim mogućnostima suočavanja sa stvarnošću. Komala je mesto koje se uzdiže iz pepela kao simbol, ne samo Pedra Parama i njegove moći već i kao simbol izgubljenog raja. Razočaran, Huan Presijado pokušaće da pobegne ne bi li se vratio kući, ali povratka nema. Osvajanje raja istovremeno je i gubitak, te Huan umire stapajući se s mestom koje mu oduzima život, ali istovremeno i smrt. Tako ovozemaljski svet postaje neki drugi. Roman se nameće kao neka vrsta izvrnute metafore: otac ne postoji, umro je, svet ne postoji. Huanu Presijadu ne preostaje drugo do da tumara između glasova i pojava koji nisu utvare, tj. bića iz nekog drugog sveta. On, u stvari, umire u strahu od stvarnosti koja ga pritiska. Glasovi i pojave su prisustva. Likovi su umrli i javljaju se u Komali tek s prisustvom Huana Presijada. Dok je on živ, oni ne govore o svojoj smrti ili o predelu mrtvih. Tek kada umre i biva sahranjen, taj predeo počinje da se pominje.

Mada nije realistički roman, *Pedro Paramo* se ne može svrstati u fantastiku jer svet nestvarnog ovde ne prodire u

svet stvarnog na brutalan, silovit način. To je izraziti primer magičnog realizma gde traganje za rajem započinje ulaskom u svet mrtvih. Sve je izokrenuto: raj je svet mrtvih, a njegova suprotnost je pakao. Komala je taj pakao jer je u njoj umro Huanov otac. Pedro Paramo je klasični *kasike*, koji je uništio selo namećući svoju volju i hirove kao najveći zemljoposjednik. Slepa moć kojom je vladao donela je fizičko uništenje prirode sa posledicom moralnog razaranja. U tom paklu mrtvi su zarobljeni u Komali i nepovratno vezani za nju. Tu nema mesta hrišćanskoj koncepciji pakla – mrtvi ne pate zato što nisu u raj. Život se procenjuje kroz prizmu smrti.

Oktavio Pas je napisao da je *Pedro Paramo* roman o povratku jer samo kad umre glavni junak može da se vrati u rajske vrtove. Međutim, svet u koji se vraća je spržen, sterilan, s lunarnim pejzažima. Tema povratka postaje tema osude, a povratak u očev dom – hodočašće duše koja pati.

Svet koji nam prikazuje Rulfo u svom romanu i pripovetkama jeste svet sivila i mraka, u kom je život monoton i tužan. Čak je i nasilje svakodnevna pojava, nešto uobičajeno i nužno. Revolucija je prisutna posredno, tutnji iza brda, daleko, odjekuje iza planina. Postoji, ali nije tu. Rulfov narativni postupak, s unutrašnjim monologom, nije nov u literaturi. Viđen je nekoliko decenija ranije u Džojsovom *Uliksu*. Ali kod Rulfa su ubačeni elementi nacionalnog, suštinski egzotizam i lakonski dijalog, tako tipični za Meksikance. Rulfo veoma vešto uspeva da na osnovu haotičnog iskustva postigne strukturno jedinstvo dela. To je proza koja se odlikuje maštom, bogatstvom narodnog ruralnog jezika, sećanjima i željama, pokazuje

nam neotkrivena prostranstva meksičke duše, imenuje bezimeno, podseća na zaboravljeno i, da se poslužimo rečima Karlosa Fuentesa, daje glas tišinama latinoameričke istorije. U *Pedru Paramu* prisutno je drugačije poimanje vremena, to je novo vreme, koje nije samodovoljno, nije ni izgubljeno, ali nije ni mitsko ili zaboravljeno. To je neko drugo vreme. Huan Rulfo pripada onoj generaciji meksičkih pisaca koji stalno pokušavaju da artikulišu tradiciju i prošire mogućnosti afirmativnog prisustva u istoriji.

Meksikanci su naslednici velikih, drevnih, prekolumbovskih civilizacija Maja i Asteka. Asimilirali su nametnutu veru, jezik i kulturu. Ne deluju u praznom prostoru jer imaju prošlost, indijansku prekolumbovsku, pa tek onda kolonijalnu. Prošlost im je skup tragičnih epizoda, sadašnjost im ne pruža dovoljno slobode, tako da im književnost otvara mogućnost da ispolje svest o svom postojanju i o težnjama vlastitog naroda.

Nestajanjem „angažovanog” i nativističkog „kreolskog romana”, u kom je preovladavala ruralna tematika, javlja se „metafizički roman”. Umesto da se opisuju društvene nepravde, nejednakosti i eksploatacija Indijanaca, istražuje se duhovno stanje čoveka i njegove teskobe. Stvarnost je prepuštena mašti i ona se mistifikuje tako što se naglašavaju njihovi dvosmisleni, iracionalni i tajanstveni aspekti, a ishod je apsurd kao metafora ljudskog postojanja.

Kada je u pitanju pripovedačka tehnika, napušta se linearna nit pripovedanja i primenjuje struktura zasnovana na duhovnoj evoluciji glavnog junaka. Eksperimentišući strukturama, dobija se višeznačna stvarnost. Tradicionalna pozornica realističnog romana zamenjena je

imaginarnim prostorom. Postupkom magičnog realizma pojavljuju se mnogobrojni ili dvosmisleni pripovedači, a čitalac se uvodi u bezvremensko proticanje i ulazi u svet nepojmljivog upotrebom simboličnih elemenata. Svet *Pedra Parama* stvoren je umetnošću iznenađenja, počev od rečenice mazgara „i ja sam sin Pedra Parama” do one u kojoj ga opisuje kao „otelovljenje zlobe”. Mit se pretvara u stvarnost, a stvarnost u mit. Na taj način su Komala Huana Rulfa, Santa Marija Onetija i Makondo Garsije Markesa postali simboli latinoameričke prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.²

Dalibor Soldatić

---

² Napomena: u tekstu su korišćeni delovi članka „*Pedro Paramo* – povest o neuspešnom traganju”, objavljenom u časopisu *Beogradski književni časopis*, br. 2, 2006.

PEDRO PARAMO

Došao sam u Komalu jer mi rekoše da tu živi moj otac, izvesni Pedro Paramo. Majka mi je to rekla. I ja joj obećah da ću otići da ga vidim posle njene smrti. Stegao sam joj ruke u znak da ću to učiniti, jer ona beše na umoru, a ja spreman da joj sve obećam. „Neizostavno ga poseti – naložila mi je. – Zove se tako i tako. Sigurna sam da će mu biti milo da te upozna.” Nemadoh, dakle, kud, nego joj obećah da ću je poslušati i ponovih joj svoje obećanje toliko puta da sam naposletku imao muke da oslobodim svoje ruke iz njenih mrtvih ruku.

Pre toga uspela je još da kaže:

– Ni za šta nemoj da ga moliš. Traži od njega ono što nam pripada. Ono što je morao da mi da a nikad mi nije dao... Skupo mu naplati zaborav u kome nas je ostavio, sine moj.

– Učiniću tako, majko.

Međutim, nisam mislio da ću ispuniti svoje obećanje. No ubrzo počeh sebi da punim glavu snovima i puštam mašti na volju. I tako se za mene stvorila čitava jedna nagađanja: kakav bi mogao da bude taj gospodin Pedro Paramo, muž moje majke. Zbog toga sam i došao u Komalu.

Vladala je pasja žega i topli avgustovski vazduh strujao je zatrovan gnjilim mirisom sapunjače.

Put se peo i spuštao: „*Penje se ili se spušta u zavisnosti od toga da li se odlazi ili dolazi. Za došljaka se spušta, a penje se za onog ko odlazi.*”

- Kako rekoste da se zove ono selo, tamo u dolini?
- Komala, gospodine.
- Jeste li sigurni da je to već Komala?
- Siguran, gospodine.
- A zašto izgleda tako žalosno?
- Vremena su takva, gospodine.

Zamišljao sam da ću je videti kroz uspomene moje majke, kroz čežnju koja je izbijala iz svakog njenog uzdaha. Stalno je živela uzdišući za Komalom, za povratkom, ali nikad se nije vratila. Sada, umesto nje, dolazim ja. Sa očima kojima je ona na sve to gledala, jer mi je dala svoje oči da bih video: „*Kada se pređe prevoj Kolimates, onda se pruži divan pogled na zelenu dolinu prošaranu zlatastom bojom zrelog kukuruza. Odatle se vidi Komala kako se belasa na zemlji koju noću obasjava.*” Glas joj je bio tajanstven, skoro ugašen, kao da je govorila sama sa sobom... Moja majka.

– A zbog čega idete u Komalu, ako se sme znati? – začuh pitanje.

- Idem da posetim oca – odgovorih.
- Aha! – reče on.

Ponovo začutasmo.

Spuštali smo se niza stranu dok nam je u ušima odzvanjao nejednak topot magarećih kopita. Oči su nam iskakale od otupelosti i avgustovske nemilosrdne žege.

– Lepo će vas dočekati – ponovo začuh glas onoga što je išao pored mene. – Biće mu milo da vidi nekoga, jer ovamo već godinama niko ne svraća.

Zatim dodade:

– Ko god da ste, obradovaće se da vas vidi.

Preplavljena suncem, dolina je ličila na prozračno planinsko jezero, rastvoreno u isparenja kroz koja se nazirao sivi horizont. Malo dalje, planine u nizu. A iza, još dalje, beskrajna daljina.

– A kako izgleda vaš otac, ako smem pitati?

– Ne poznajem ga – odgovorih. – Samo znam da se zove Pedro Paramo.

– Ah, tako!

– Da, da, rekoše mi da se tako zove.

Ponovo sam čuo mazgarevo „ah!”

Sreo sam ga kod natpisa „Susreti”, gde se ukrštalo više puteva. Zastao sam tu i čekao sve dok nije naišao ovaj čovek.

– Kuda idete? – upitao sam.

– Idem naniže, gospodine.

– Znate li neko mesto koje se zove Komala?

– Tamo baš idem.

Pošao sam za njim. Dugo sam mu bio iza leđa, pokušavajući da idem ukorak s njim, dok nije shvatio da ga pratim, pa usporio. Zatim smo obojica išli gotovo se dodirujući ramenima.

– I ja sam sin Pedra Parama – reče on.

Jato gavranova prelete preko neba grakćući.

Kad smo minuli brda, spuštanje je išlo mnogo brže. Gore smo ostavili topli vazduh i sve više smo uranjali u čistu vrelinu bez ikakvog daška. Izgledalo je kao da iz svega zrači nekakvo iščekivanje.

SADRŽAJ

PREDGOVOR

Huan Rulfo i začarani krug istorije 5

PEDRO PARAMO

(preveo Radoje Tatić) 15

DOLINA U PLAMENU

Dodelili su nam zemlju (prevela Gordana Ćirjanić) 147

Kuminska strana (prevela Gordana Ćirjanić) 153

Zato što smo veoma siromašni (prevela Gordana Ćirjanić) 163

Čovek (prevela Gordana Ćirjanić) 168

U zoru (prevela Gordana Ćirjanić) 178

Talpa (preveo Radoje Tatić) 184

Makario (prevela Gordana Ćirjanić) 195

Dolina u plamenu (preveo Radoje Tatić) 201

Kaži im da me ne ubiju! (preveo Radoje Tatić) 218

Luvina (<i>preveo Radoje Tatić</i>)	227
Noć kad su ga ostavili samog (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>)	238
Prelaz za Sever (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>)	243
Seti se (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>)	250
Ne čuješ laju li psi (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>)	254
Dan kada se zemlja tresla (<i>preveo Radoje Tatić</i>)	259
Nasleđe Matilde Arkanhel (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>) . .	267
Anakleto Morones (<i>preveo Radoje Tatić</i>)	275

DODATAK

Komad noći (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>)	295
Život nije naročito ozbiljan u svojim naumima (<i>prevela Gordana Ćirjanić</i>)	305

Huan Rulfo
PEDRO PARAMO
DOLINA U PLAMENU

Za izdavača

Dijana Dereta

Izvršni urednik

Anja Marković

Lektura i korektura

Aleksandra Šašović

Likovno-grafička oprema

Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-157-9

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2017.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.134.2(72)-31

821.134.2(72)-32

821.134(72).09 Рулфо Х.

РУЛФО, Хуан, 1917–1986

Pedro Paramo ; Dolina u plamenu / Huan Rulfo ;
preveli sa španskog Radoje Tatić i Gordana Ćirjanić. –
Beograd : Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). – 309 str. ; 21
cm. – (Biblioteka XX vek)

Prevodi dela: 1. Pedro Páramo; 2. El llano en llamas / Juan
Rulfo. – Tiraž 1.000. – Str. 5–13: Huan Rulfo i začarani
krug istorije / Dalibor Soldatić. – Beleška o prevodiocima:
str. 309. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6457-157-9

1. Рулфо, Хуан: Dolina u plamenu

a) Рулфо, Хуан (1917–1986)

COBISS.SR-ID 249693964